

Tayyib Gökbilgin'in Özel Arşivinden Mektuplar: László Rásonyi

Letters from Tayyib Gökbilgin's Private Collection: László Rásonyi

Kutse Altın*

*Dr. ELKH-SZTE Oszmán kori Kutatócsoport
Araştırma Grubu Üyesi, Szeged Üniversitesi,
Erken Modern Tarih Bölümü, Szeged, Macaristan

ORCID: KA. 0000-0002-7334-6219

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Kutse Altın,

ELKH-SZTE Oszmán kori Kutatócsoport Araştırma
Grubu Üyesi, Szeged Üniversitesi, Erken Modern
Tarih Bölümü, Szeged, Macaristan

E-posta/E-mail: altinkutse@gmail.com

Başvuru/Submitted: 19.04.2023

Kabul/Accepted: 28.04.2023

Atıf/Citation:

Altın, Kutse. "Tayyib Gökbilgin'in Özel Arşivinden
Mektuplar:László Rásonyi." *Tarih Dergisi - Turkish
Journal of History*, 80 (2023): 215-236.
<https://doi.org/10.26650/iutd.XXXXX>

ÖZ

Osmanlı tarihçiliğinin önde gelen isimlerinden M. Tayyib Gökbilgin (1907-1981), Dârülmualimîn mezunu bir öğretmen iken 1936 yılında Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Hungaroloji Bölümü'nün ilk öğrencisi olarak ünlü Türkolog László Rásonyi ile çalışmalarına başladı. László Rásonyi (1899-1984), 1934 yılında Türk Dil Kurumu tarafından düzenlenen İkinci Dil Kurultayı'nda bir bildiri sunmuş ve Atatürk'ün arzusu doğrultusunda Hungaroloji Bölümü'nü kurmak üzere Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne öğretim görevlisi olarak davet edilmiştir. Bu makalenin ana odağı, Hungaroloji bölümünün kurucusu László Rásonyi'nin ilk talebesi ve daha sonra meslektaşı olan Gökbilgin'e gönderdiği mektuplardan bazı örnekler sunmaktır. Tayyib Gökbilgin'in özel arşivi, onun uluslararası entelektüel-bilimsel ağını yakından incelemek için mükemmel bir koleksiyondur. Bu mektuplar onun sadece kişisel ve profesyonel bağlantıları hakkında bir fikir vermekle kalmaz, aynı zamanda mektupları özenle korumasının ardındaki motivasyonunu da açıklar. Bu koleksiyon, siyasetin neden olduğu zorluklara rağmen, akademisyenler arasındaki uluslararası entelektüel-bilimsel ağların, onların çabaları, adanmışlıkları ve mücadeleleri sayesinde neredeyse kesintisiz olarak devam ettiğine dair güçlü tanıklıklar sunması açısından da değerlidir.

Anahtar sözcükler: Türkoloji, Hungaroloji, Özel Arşiv, Tayyib Gökbilgin, László Rásonyi

ABSTRACT

As one of the most prominent figures in Ottoman historiography, Tayyib Gökbilgin (1907-1981) started his studies as a former teacher who'd graduated from Dârülmualimîn alongside the famous Turcologist László Rásonyi in 1936 as the first student of the Department of Hungarology at the Ankara University Faculty of Language, History, and Geography. László Rásonyi presented a paper at the Second Language Congress held by the Turkish Language Association in 1934 and was invited to the Faculty of Language, History, and Geography as a lecturer to establish the Department of Hungarian Studies at Atatürk's request. The main focus of this article is to present some examples of the letters László Rásonyi sent as the founder of the Department of Hungarian Studies to Gökbilgin, his first student and later colleague. Tayyib Gökbilgin's private archive has an excellent collection for a close study of his transnational intellectual and scientific network. These letters not only provide insight into his personal and professional contacts, but also explain the motivation behind his careful preservation of the letters.

The collection is also invaluable as it provides powerful testimony to how transnational intellectual and scholarly networks among academicians survived almost uninterrupted thanks to their extraordinary efforts, dedication, and struggles despite the difficulties caused by politics.

Keywords: Turkology, Hungarology, private archives, Tayyib Gökbilgin, László Rásonyi

Extended Abstract

Raised in the late stages of Ottoman society, literature and culture, Tayyib Gökbilgin was a leading figure in the field of Ottoman historiography. After completing his education at Dârülmüallimîn, Gökbilgin worked as a teacher in various village schools in Anatolia for about seven years before entering the newly established Faculty of Language, History, and Geography at Ankara University in 1936. Gökbilgin enrolled in the Department of Hungarian Studies as a result of Afet İnan's initiative to admit graduates from teacher training schools. The establishment of the Faculty of Language, History, and Geography was considered a turning point not only for Gökbilgin, but also for Ottoman studies and other historians of the period. The establishment of the Department of Hungarian Studies was a result of Mustafa Kemal Atatürk's ambition to bring together scholars who would make establishing connections between Türkiye and Hungary possible. The decision to include Hungarian studies was influenced by the strong motivation to pass on almost a century old Magyar expertise in the field of Turkology to younger generations of Turks and to benefit from the scientific methodology of a nation that had begun to investigate its ancient origins long before the nation of Türkiye.

As Head of the Department of Hungarology, László Rásonyi played an instrumental role in shaping Gökbilgin's academic life. Rásonyi's connections with transnational intellectual and scientific networks allowed him to meet Hamit Zübeyr Koşay, who was studying in Budapest. Through this connection, Rásonyi presented a paper at the Turkish Language Association's conference in Ankara in 1934 which eventually paved the way for his appointment as head of the Department of Hungarian Studies. During his tenure, Rásonyi developed curricula for teaching Hungarian language and literature at the university level and used his experience as a librarian and connections with the Academy in Hungary to establish and further enrich the institute's library.

This article aims to emphasize the importance of private archives as sources of individual and personal records. Private archives contain personal documents that are not under the control of public institutions and often have greater complexity than state archives. Private archives

provide unique information about individuals' experiences, perspectives, and everyday lives and can be seen as an "identity set" that define their owners. Tayyib Gökbilgin's private archive involves a large collection of documents related to his family's real estate, lecture notes, official documents, and correspondences. However, a significant part of the collection consists of letters, making it an excellent source for analyzing his transnational intellectual and scientific network. By presenting examples of László Rásonyi's letters to Gökbilgin, this article provides insight into Rásonyi's personal and professional relationships, as well as into the motivation behind Gökbilgin's meticulous preservation of these letters. The collection currently contains more than 25 letters and postcards Rásonyi had sent to Gökbilgin between 1936 and 1981. These letters emphasize the importance of personal archives as a source for biographical, prosopographical, professional, and genealogical research. The letters and postcards explore the transnational intellectual exchange between these two scholars and offer insight into the academic community of the period. These writings also reveal Rásonyi's passion for fostering academic connections, as well as Gökbilgin's determination to preserve them for future generations.

The final analysis shows private archives to be a valuable source of information for understanding individuals' personal experiences, relationships, and intellectual influences. With the collection of letters and postcards from László Rásonyi, Tayyib Gökbilgin's private archive provides a unique window into the transnational intellectual and scientific network of the Faculty of Language, History, and Geography at Ankara University, as well as valuable information about Gökbilgin's own life and career. The archive serves as an important identity set that defines Gökbilgin and his place in Ottoman historiography.

Giriş

Osmanlı tarihçiliğinin en mühim isimlerinden M. Tayyib Gökbilgin (1907-1981), köklü dönüşümlerin birbiri ardına yaşandığı bir imparatorlukta dünyaya gelmiştir. Öğrenimine medresede, Osmanlı İmparatorluğu'nun eğitim kurumlarında başlamıştır. Dört kuşak boyunca ailenin lakabı Müderris, Müderriszâde ya da Hocazâde olmuştur. Soyadındaki -bilgin-Anadolu'nun küçük kasabalarında ağırlıklı olarak kadılık ve müderrislik yapan ilmiyye sınıfına mensup bir aile geçmişinin göstergesi olarak görülebilir. Mütareke döneminde ilköğrenimine ara vermiş olsa da Osmanlıca okuyup yazdığı bir eğitim sisteminin içerisinde yetişmiş, Birinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı vaziyet Hocazâde Mustafa Tayyib Efendi'nin son dönem Osmanlı toplumundaki dönüşümlerin ve mücadelenin idrakine varmasını sağlamıştır¹. Gökbilgin'i kendinden sonraki Osmanlı dönemi araştırmacılarından ayıran en temel niteliklerden biri, son dönem Osmanlı toplumunun, edebiyatının ve kültürünün özüne tanıklık eden bir büyüme/yetişme deneyimine sahip olmasıdır. Orta öğrenimini Trabzon Dârülmuallimin'inde tamamlayan Gökbilgin'in² ilk gençliği ise, öğretmen okullarının genç Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk öğretmenlerini, cehaleti ortadan kaldıracak ve artarda yaşanan savaşların felaketiyle yeni yeni yüzleşen toplumu eğitecek, ulusun silahsız neferlerini yetiştiren kurumlar olarak kabul edildiği bir döneme tekabül etmiştir. Öğretmenlik diplomasını almış, 1929 yılında Erzurum Aşkale'de Köy Yatı mektebinde vazifesine başlamış ve aşağı yukarı yedi yıl boyunca Anadolu'da çeşitli köy okullarında öğretmenlik yapmıştır³. Öğretmenlik vazifesi sırasında Harf Devrimi'nin ardından okuryazarlık oranını arttırmak amacıyla kurulan Millet Mekteplerinde de hizmet etmiştir⁴. 1936 yılı ise sadece onun için değil, Osmanlı çalışmaları alanı ve dönemin diğer birçok tarihçisi için de bir dönüm noktası

- 1 Mahmut H. Şakiroğlu, "Büyük Bir Kaybımız. Prof. M. Tayyib Gökbilgin 1907-1981", *Belleten*, XLV/180 (Ekim 1981), s. 551-572; Mübahat S. Kütükoğlu, "Prof. M. Tayyib Gökbilgin'in Ardından", *Tarih Enstitüsü Dergisi (TED)*, 12 (1982), s. 1- 24; Salih Tuğ, "Profesör M. Tayyib Gökbilgin (1907/1323 H.-1981/1401 H.)", *İslam Tetkikleri Dergisi*, VIII 1-4 (1984), s. 249-251; Zeki Arkan, "Cumhuriyet Dönemi Tarihçileri ve Prof. Dr. M. Tayyib Gökbilgin", *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, III/5 (2012), s 41-70; *Prof. M. Tayyib Gökbilgin ve Edirne Sempozyumu, 15 Nisan 2015, Bildiriler*, ed. İbrahim Sezgin - Veysi Akın, Trakya Üniversitesi, Edirne 2016; Ahmet Güngör, *20. Yüzyıl Türk Tarihçilerinden Prof. Dr. Mustafa Tayyib Gökbilgin'in İlmi Faaliyetleri ve Tarih Anlayışı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul 2019; Alev Duran, *Türk-Macar İlişkilerinde Tayyib Gökbilgin / László Rásonyi ve Tayyib Gökbilgin Mektuplaşmaları*, Hiper Yayınları, İstanbul 2020; Kutse Altın, *Tayyib Gökbilgin: Historian and Mediator Between the Turkish and Hungarian Academies*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Szeged Üniversitesi, Szeged 2021.
- 2 Para teslimatını gösteren 1339/1923 tarihli belge "Trabzon Darü'l Muallimini ikinci sınıf talebesinden 307 numaralı Çarşambalı Hocazade Mustafa Tayyib Efendi'ye verilmek üzere Hocazade Mehmed Emin Efendi tarafından bervech-i bâlâ bin on kuruş Ziraat Bankasının Çarşamba sanduğuna teslim edilmiştir." <https://drive.google.com/file/d/1qnyaDOQof-KW15OIWTBNZLFh4FORhQrp/view?usp=sharing> , son erişim tarihi: 20.04.2023.
- 3 MaarifVekâletiatamabelgesi,tarihsiz,<https://drive.google.com/file/d/1ubYZ-meyLaJ3hf5410KV21HrGIheDgfH/view> , son erişim tarihi: 20.04.2023.
- 4 Erzurum Vilâyeti İdare Heyeti Kalemî, hizmet belgesi, 31.05.1934, <https://drive.google.com/file/d/1Rg0ZAcpiqBx71EuktpH5REg-5hhwHvse/view?usp=sharing> , son erişim tarihi: 20.04.2023.

olmuştur. Afet İnan, “1935 yılının karlı bir kış gecesinde” Mustafa Kemal Atatürk’ün, yeni Cumhuriyet’in yeni başkentinde yeni bir fakülte kurulması kararı aldığını aktarır. İnan’ın hatırat mahiyetindeki makalesine göre o gece Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyet’in her türlü kurumunun Ankara’da kurulması gerektiğini ve bu girişime Tarih ve Coğrafya eğitimi ile başlanmasının icap ettiğini belirtmiştir⁵. İşte bu talimatlar doğrultusunda, Ankara’da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kurulmuştur. Afet İnan’ın belirttiği gibi, onun özel isteği üzerine, o dönemde halihazırda öğretmenlik yapan öğretmen okulu mezunları da Fakülteye kabul edilmiştir⁶. Böylece Tayyib Gökbilgin de Fakülteye kaydını yaptırabilmiş ve Hungaroloji bölümünde üniversite hayatına başlamıştır.

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kurulduğunda, Atatürk’ün isteği üzerine Hungaroloji bölümü de fakülte kapsamına alınmıştı. Dönemin aydınları, Macaristan’da on dokuzuncu yüzyılın başlarında ivme kazanan köklü bir Türk dili ve Türk tarihi çalışmaları geleneği olduğunun farkındaydı⁷. Mustafa Kemal Atatürk’ün Macar çalışmalarını Fakültenin kapsamlı eğitim programına dahil etmesindeki temel amaç iki ülke arasında irtibat kurulmasına katkıda bulunacak bilim insanlarını bir araya getirmektir. Macarların Türkoloji alanındaki neredeyse bir asırlık uzmanlığını ve bu alandaki birikimlerini genç Türk kuşağına aktarmanın yanı sıra, kökenlerini Türklerden çok önce araştırmaya başlamış bir ulusun bilimsel yöntemlerinden faydalanma motivasyonu, Hungaroloji bölümünün kuruluşunda belirleyici bir rol oynamıştır. Bu doğrultuda Profesör László Rásonyi, (1899-1984) Atatürk’ün arzusu doğrultusunda Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’ne Hungaroloji bölümünü kurmak üzere öğretim görevlisi olarak davet edilmiştir⁸.

Profesör Rásonyi; Gyula Németh, Zoltán Gombocz ve Johann Wilhelm Max Julius Bang-Kaup gibi ünlü Türkolog, dilbilimci ve şarkiyatçıların öğrencisi olmuştur. 1921 yılında doktorasını tamamlamış ve aynı yıl Macar Bilimler Akademisi/Magyar Tudományos Akadémia kütüphanesinde stajyer olarak çalışmaya başlamıştır. 1923-1935 yılları arasında kütüphaneci kadrosunda çalışmaya devam eden Rásonyi, 1924 yılından itibaren Berlin,

5 Afet İnan, “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Kuruluş Hazırlıkları Üzerine”, *Cumhuriyetin 50. Yıldönümünü Anma Kitabı*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, 1974, s. 6.

6 İnan, *a.g.e.*, s. 11.

7 Gábor Ágoston, “Siyaset ve Historiografi: Macaristan’da Türk ve Balkan Çalışmalarının Gelişimi ve İstanbul’daki Macar Araştırma Enstitüsü”, *Türkler*, ed. Hasan Celal Güzel - Kemal Çiçek - Selim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 92-94; Gábor Fodor, “Harp İstanbulu’nda Macar Arkeolojisi: Konstantinopolis Macar Bilim Enstitüsü (1916-1918)”, *Yıllık: Annual of Istanbul Studies*, 2 (2020), s. 105; ayn.yzt., “A Konstantinópolisi Magyar Tudományos Intézet megalapításá: titkos tárgyalások, tervek és kultúrdiplomácia.”, *Keletkutató*, 2019, s. 97-106.

8 Naciye Güngörmüş, “Hungarológia Törökországban”, *Congressus Oktavus Internationalis Fenno-Ugristaum Jyaskyla* 10.15.8, 1995, s. 26-28; Zsuzsa Kakuk, “Az Ankarai Egyetem Hungarológiai Intézeté”, *Keletkutató*, 1990, s. 116-117; Fatma Çalik Orhun, “Hungaroloji Enstitüsü”, *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://aturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/hungaroloji-enstitusu/?pdf=3602>, son erişim tarihi: 20.04.2023.

Helsinki, Atina ve İstanbul'da eğitim görmek üzere çeşitli burslar kazanmıştır⁹. 1934 yılında Türk Dil Kurumu tarafından düzenlenen "Ural – Altay Dil Ailesinde Türkçenin Yeri" konulu İkinci Dil Kurultayı'na davet edilmiştir¹⁰. Rásonyi'nin Hamit Zübeyr Koşay ile tanışıklığının ve dostluğunun böylesi bir davetin vesilesi olduğunu söyleyebiliriz. Koşay'ın Konstantinopolis Macar Bilim Enstitüsü /A Konstantinápolyi Magyar Tudományos Intézet desteğiyle Macaristan'a okumaya giden öğrencilerden biri olduğu bilinmektedir¹¹. Bu noktada Hungaroloji bölümünden yirmi yıl önce kurulan Konstantinopolis Macar Bilim Enstitüsü'nün bir anlamda iki ülke arasındaki kurumsal temelli bilimsel çalışmalara öncülük ettiğini belirtmemiz gerekir. Gábor Fodor, Enstitünün hayata geçirmeye çalıştığı projeler arasında "bir Macar lisesinin, bir Türk-Macar Tarih ve Dil Kurumu'nun, Darülfünun'da bir Etnografya ve Macar Dilleri Bölümü ile bir de Karşılaştırmalı Ural-Altay Dil Bölümü'nün kuruluşu" olduğunu belirtmektedir¹². Anlaşılan bu planlar büyük ölçüde başarılı olmuştur. Ünlü Türkolog Ármín Vámbéry'nin öğrencilerinden etnograf ve şarkiyatçı Gyula Mészáros, 1916-1918 yılları arasında Darülfünun'da Etnografya ve Macar Edebiyatı Bölümü'nün başkanlığına atanmıştır¹³. Ancak gelişmelere rağmen Konstantinopolis Macar Bilim Enstitüsü dönemin koşullarından ve Mondros Mütarekesi'nin yarattığı siyasi zorluklardan kurtulamamıştır. Nihayetinde Avusturya-Macaristan vatandaşları ülkeyi terk etmek zorunda kalmış ve Enstitü kapatılmıştır¹⁴. Fakat gözlemleyebileceğimiz üzere Konstantinopolis Macar Bilim Enstitüsü'nün oluşturduğu ağlar Ankara'da Hungaroloji bölümünün kurulmasına yönelik ilk adımların hayata geçmesine vesile olmuştur.

Söz konusu uluslararası entelektüel-bilimsel ağların bir neticesi olarak Koşay, Budapeşte'de Gyula Németh'in öğrencisiyken Rásonyi ile tanışmıştı. Ankara'daki Türk Dil

-
- 9 "Prof. Dr. László Rásonyi'nin (Söylenişi Laslo Rásonyi) Hal Tercümesi", *Türk Kültürü*, IX/105 (1971), s. 763-765; Lajos Ligeti, "Le Professeur L. Rásonyi", *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, 28/1 (1974), s. 147-150; Zsuzsa Kakuk, "László Rásonyi (1899-1984)", *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, 38/1-2 (1984), s. 216-218; Éva Apor - Ágnes Kelecsényi, *Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Keleti Gyűjtemény Oriental Collection Library of the Hungarian Academy of Sciences*, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapeşte 1997, s. 4-5; Erdal Çoban, "Rásonyi László", *DİA*, c. XXXIV, İstanbul 2007, s. 459-460; Nándor Erik Kovács, "75 éves az Ankarai Egyetem Hungarológiai Tanszéke. Az évforduló kapcsán emlékezünk az alapítóra, Rásonyi Lászlóra", *Magyar Tudomány*, 172. évf, 10, 2011, s. 1213-1215; <https://archivum.mtv.hu/photobank/item/MTI-FOTO-enlwbU11N29KdkV2REQvVDI2Yy9tZz09> son erişim tarihi: 22.01.2023; Nándor Erik Kovács - István Vásáry, "Rásonyi László", *Macar Türkologlar: Küçük Biyografik Ansiklopedi*, ed. Gábor Fodor, Türksoy, Ankara 2022, s. 190-194.
- 10 Fatma Çalik Orhun, "Hungaroloji Enstitüsü".
- 11 Melek Çolak, "İstanbul Macar Bilim Enstitüsü (1916-1918)", *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, sayı 3 (2009), s. 97.
- 12 Fodor, "Harp İstanbulu'nda Macar Arkeolojisi", s. 105; Fodor, "A Konstantinápolyi Magyar Tudományos Intézet megalapítása", s. 99.
- 13 Fodor, "Harp İstanbulu'nda Macar Arkeolojisi", s. 107; Emre Saral, "Macaristan'da Çağdaş Osmanlı Tarihçiliğinin Gelişimi ve Günümüzdeki Durumu", *Dünyada Osmanlı Tarih Yazımı - I*, ed. Ahmet Özcan, Özhan Kapıcı, Yalçın Murgul, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2020, s. 319-320; István Vásáry, "Mészáros Gyula", *Macar Türkologlar: Küçük Biyografik Ansiklopedi*, s. 158-160.
- 14 Fodor, "Harp İstanbulu'nda Macar Arkeolojisi", s. 114; Fodor, "A Konstantinápolyi Magyar Tudományos Intézet megalapítása", s. 105-106.

Kurumu konferansında Rásonyi, Mustafa Kemal Atatürk'ün oldukça ilgisini çeken bir bildiri sunmuş ve ardından Hungaroloji bölümünü kurması için davet edilmişti¹⁵. 1935-1941 yılları arasında öğretim görevine devam eden Rásonyi geliştirdiği müfredat sayesinde Macar dili ve edebiyatının üniversite düzeyinde öğretilmesinin sadece profesyonel temellerini atmakla kalmamış, kütüphanecilik deneyimlerini ve Macaristan'daki akademiyle bağlantılarını da kullanarak enstitünün kütüphanesini kurmak ve zenginleştirmek için gerekli altyapıyı sağlamıştır¹⁶.

Aşağıda mektupları incelerken daha detaylı bir şekilde de değineceğimiz gibi, Rásonyi 1941 yılında Second Vienna Award/ İkinci Viyana Kararı neticesinde Kaloşvar/Kolozsvár yeniden Macaristan kontrolüne geçince buraya Türkoloji enstitüsü kurmak üzerine davet edilmiş ancak İkinci Dünya Savaşı'nın ardından şehir Romanya'nın bir parçası haline gelip, Macar nüfusun çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalması neticesinde kısa süre sonra oradan ayrılmak zorunda kalmıştı. 1947-1949 yılları arasında Budapeşte'deki Balkan Enstitüsü'nde Türkçe dersleri vermişti. Bu enstitünün kapanmasının ardından Macar Bilimler Akademisi/ Magyar Tudományos Akadémia kütüphanesine geçiş yaparak 1951-61 yılları arasında Macar Bilimler Akademisi Şarkiyat Koleksiyonu/ Keleti Gyűjtemény başkanlığı yapmıştı. Şarkiyat çalışmaları ile ilgili tüm materyallerin yeniden derlenerek kullanıma açılması ve koleksiyon okuma salonunun tasarımı da dahil olmak üzere Şarkiyat Kütüphanesi'nin tesisinde yoğun emek harcamıştır¹⁷. 1961 yılında yaş haddinden emekli olmuş, 1963-1971 yıllarında tekrar Ankara'ya dönerek, ikinci kez Hungaroloji bölümü başkanlığı yapmıştır.

Dört yıllık öğreniminin ardından, “Osmanlı Tarihinin Macarca Kaynakları” başlıklı tezle Fakülte'den mezun olan Gökbilgin ise dipnotta yer verdiği muhatabı belirtilmeyen mektuptan anlaşılacağı üzere, İstanbul Üniversitesi'nde çalışma arzusu taşıyordu. Ancak asistan kadrosu olmadığı için Edebiyat Fakültesi Türkiyat Enstitüsü'nde yardımcı tercümanlığa atanmış¹⁸; 1942 yılında ise asistanlık kadrosuna geçmişti¹⁹. İlk akademik yılı olan 1940-41'de Ortaçağ Avrupa Tarihi dersleri vermeye başlamıştır. 1941-42 akademik yılında ise Bizans Tarihi dersini vermekle de görevlendirilmiştir. Bu arada ikinci kez yedek subay olarak

15 “Prof. Dr. László Rásonyi'nin (Söylenişi Laslo Rásonyi) Hal Tercümesi”, s. 763; Güngörmüş, “Hungarológia Törökországban”, s. 26; Kakuk, “Az Ankarai Egyetem Hungarológiai Intézete”, s. 116-118.

16 Kovács, “75 éves az Ankarai Egyetem Hungarológiai Tanszéke”, s. 1213-1214; Kovács-Vásáry, “Rásonyi László”, s. 190-194.

17 Kovács, “75 éves az Ankarai Egyetem Hungarológiai Tanszéke”, s. 1214-1215; Apor-Kelecsényi, *Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Keleti Gyűjtemény| Oriental Collection Library of the Hungarian Academy of Sciences*, s. 4-5; Kovács-Vásáry, *Macar Türkologlar: Küçük Biyografik Ansiklopedi*, s. 190-194.

18 Tercümanlık kadrosuna dair resmi belge, 27.06.1940, <https://drive.google.com/file/d/1ldFfO8uJP5AcGGoY PhtV5aYfHOG3EFX/view?usp=sharing>, Tayyib Gökbilgin Özlük Dosyası, İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Personel Dairesi Başkanlığı, son erişim tarihi 22.01.2023.

19 Asistan kadrosuna atandığını gösteren resmi belge, 06.02.1942, <https://drive.google.com/file/d/19XfXuRJKffTFkQ-4M0pnYjfdY6BnNh-N/view?usp=sharing>, M. Tayyib Gökbilgin Özlük Dosyası, İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Personel Dairesi Başkanlığı, son erişim tarihi 22.01.2023.

askere çağrılmış ve askerliği sırasında çok kısa bir sürede hazırladığı “Rumeli’de Yürükler ve Tatarlar” başlıklı doktora tezini sunarak Aralık 1942’de doçent unvanını almıştır²⁰. 1943 yılında Yeni ve Yakınçağ Tarihi Kürsüsü’nde doçent olarak göreve başlamış, 1955 yılında profesör olmuştur. Kendisini kutlayanlar arasında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’ne hali hazırda öğretmenlik yapanların da alınması kararını ortaya atan hocası Afet İnan da vardı²¹. Gökbilgin’in bu dönemde araştırma çalışmaları esas olarak on altıncı yüzyıl Osmanlı kurumları, kaynakları ve İmparatorluk medeniyeti üzerine odaklanmaktaydı. En büyük amacı, kendi üniversitesinde Osmanlı müesseseleri ve medeniyeti ile ilgilenen ayrı bir kürsü kurmaktı ve bu hedefini gerçekleştirmek için yoğun bir çaba sarf ettiği bilinmektedir²². Tayyib Gökbilgin, Mükrimin Halil Yinanç ve Mehmet Cavit Baysun imzalı, Edebiyat Fakültesi Dekanlığı’na sunulan raporda, genel olarak tarihçilik alanı içerisinde Avrupa üniversitelerinde müesseseler tarihi çalışmalarına yönelik eğilimlere dikkat çekilmiş ve bu itibarla, yüzyıllarca Osmanlı İmparatorluğu’nun devlet merkezi olmuş, arşiv ve kütüphaneleriyle gerekli imkânlarla sahip bir şehrin üniversitesinin ilgili biriminde “Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi Kürsüsü” kurulmasının çok isabetli olacağı belirtilmiştir²³. Nihayetinde 1961 yılında Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi kürsüsü kurulmuş, Gökbilgin başkan olarak tayin edilmiş ve emekli olduğu 1977 yılına kadar bu görevi sürdürmüştür.

Mektuplaşmalar

Bu makalenin asıl odağında, Hungaroloji bölümünün kurucusu László Rásonyi’nin ilk öğrencilerinden biri ve daha sonra meslektaşı olan Gökbilgin’e gönderdiği mektuplardan bazı örneklere yer vermek bulunmaktadır. Aşağıda aktardığım bu mektuplar, Tayyib Gökbilgin’in oğlu Altay Gökbilgin tarafından küratörlüğü yapılan ve bizimle paylaşılan yarı organize özel arşive ait büyük bir koleksiyonun parçasıdır²⁴. Ancak bu mektuplaşmaların ayrıntılarını sunmadan önce özel arşiv nedir, bu evrakları diğer arşiv malzemelerinden farklı kılan nedir ve ego-documents -bireysel veya kişisel kaynakların- işlevi ne olabilir sorularıyla başlamak daha doğru olacaktır.

-
- 20 Doçentlik tezinin kabul edildiğini gösteren resmi belge, 22.12.1942, https://drive.google.com/file/d/1PGU_o4zRxGj1lDzgmie6_fWVylkszlfn/view?usp=sharing, M. Tayyib Gökbilgin Özlük Dosyası, İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Personel Dairesi Başkanlığı, son erişim tarihi 22.01.2023.
- 21 “Sayın Prof. Tayyib Gökbilgin, Profesörlüğe terfi edilmişinizi Dünya gazetesinde okuyalı bir ay oluyor. Üniversiteye uğrar tebrik ederim demiştim. Fakat ne zaman orada buluna bileceğinizi bilemediğim için daha fazla gecikmeden yazı ile yeni rütbenizi tebrik etmek istedim.” Afet İnan’dan Gökbilgin’e, 30.08.1955, <https://drive.google.com/file/d/1eaypg1LlOo9mNp8Jk2b2PIFU3ZZj1SO1/view?usp=sharing>, son erişim tarihi 22.01.2023.
- 22 Küttükoğlu, “Prof. M. Tayyib Gökbilgin’in Ardından”, s. 3; Arıkan, “Cumhuriyet Dönemi Tarihçileri ve Prof. Dr. M. Tayyib Gökbilgin”, s. 45-47.
- 23 Bahsi geçen rapor, <https://drive.google.com/file/d/1FD0WtLRsJUEGkWa8WNI6OInmQayh515Z/view?usp=sharing>, https://drive.google.com/file/d/1CNGCHPxRG1bAt4sw3sr0ZI_jvilQPSVg/view?usp=sharing, son erişim tarihi 22.01.2023.
- 24 Burada sayın Altay Gökbilgin’e ve tez danışmanım Prof. Dr. Sándor Papp’a benim ile bu olağanüstü önemli koleksiyonu paylaştığı için teşekkür etmek isterim.

Özel arşivler, herhangi bir kamu kurumunun kontrolü altında olmayan ve son derece bireysel, şahsa özgü belgelerdir. Herhangi bir resmi kıstasla tasnif edilmemiş, devlet arşivlerine kıyasla genellikle karışık, düzenlenme süreci ve standardizasyonu kişisel tercihlerle bağlı olarak ya da koleksiyon eğer bir kuruma bağışlanmış veya bir kurum tarafından satın alınmışsa kurumsal uygulama ve imkânlarla göre değişim göstermektedir. Özel arşivler yalnızca kişilerin meslekleri ve resmi faaliyetleriyle sınırlı olmayıp, aynı zamanda şahısların günlük yaşamları ve kurdukları ilişkiler açısından da en açıklayıcı kaynaklar arasındadır. Söz konusu arşivlere nasıl ulaşılacağı, nasıl yaklaşılması gerektiği ve bu belgelerin nasıl değerlendirileceğine ilişkin sorular, araştırılacak hemen her özel arşive göre farklılık göstermektedir. Çünkü her özel arşiv, insanın kendine özgü deneyimleri doğrultusunda oluşturulur ve bu deneyimleri bireyin kendi perspektifinden yansıtır. Doğum belgesi veya üniversite diploması gibi dokümanlar birey hakkında bazı gerçekleri sunarken, mektuplar gibi diğer kişisel belgeler bireyin görüşleri, muhakemesi, çalışma yöntemleri, duygusal ilişkileri, aile dinamikleri, ilgi alanları, sosyal ve mesleki ağları, seyahatleri ve hayatının farklı unsurları hakkında da bir resim çizer. Bir bakıma özel arşivler malzemelerin sahibini yansıttığı ve tanımladığı bir “*kimlik seti*” olarak değerlendirilebilir²⁵. Caroline Williams’ın belirttiği gibi, kamu arşivleri öncelikle iş, toplum ve siyaset altyapıları, bağlamları ve çerçeveleri hakkındaki bilgiye katkıda bulunur ve şahsi evraklar ise bize kişisel ve kolektif düzeyde biyografik, prosopografik mesleki ve şecereye dayalı çalışmalar yapma fırsatı verir²⁶. Bir özel arşiv oluşturmanın en mutad saikinin, ihtiyaç duyulabilecek belgeleri saklamak ve zamanı geldiğinde ve/veya gerektiğinde bu belgeleri yeniden değerlendirmek olabileceğini söyleyebiliriz. Bununla birlikte, özel arşivciliğin asli amacı, genellikle eşsiz ve yeri doldurulamaz olduğu düşünülen bir miras inşa etmek, bu mirası ve içerdiği bilgi/bilgelik hazinesini paylaşmak, hayati önem taşıdığı düşünülen ve kolektif hafızada yeri olan materyalleri muhafaza etmek, geçmiş eylemlere dair izler sağlayabilmek, yıllar boyunca özenle oluşturulmuş kimlik ve/veya kültürel değerleri aktarabilmek olarak düşünülebilir.

Tahmin edilebileceği üzere Tayyib Gökbilgin arşivcilik konusunda oldukça titiz ve de deneyimlidir, dolayısıyla koleksiyonunun oldukça geniş olduğunu söyleyebiliriz. Özel arşivindeki belgelerin bir kısmı ailenin gayrimenkulleri ile ilgili, bir kısmı ders notları, bir kısmı da üniversitedeki ve Türk Tarih Kurumu’ndaki faaliyetlerini gösteren resmî belgelerdir. Ancak koleksiyonun önemli bir çoğunluğunu mektuplaşmaların oluşturduğunu açıkça belirtebiliriz. Tayyib Gökbilgin’in özel arşivi, onun uluslararası entelektüel-bilimsel networkünü incelemek için mükemmel bir koleksiyondur. Bu mektuplar, Gökbilgin’in kişisel ve profesyonel ilişkileri hakkında gözlem imkânı sunmanın yanı sıra, mektupları özenle saklamasının altında yatan motivasyonu da izah etmektedir. Muhafaza etmeyi seçtiği

25 Joseph Kaye, Janet Vertesi, Shari Avery, Allan Dafoe, Shay David, Lisa Onaga, Ivan Rosero, Trevor Pinch, “To Have and to Hold: Exploring the Personal Archive”, *Proceedings of the SIGCHI conference on Human Factors in computing systems*, ACM, 2006, s. 279.

26 Caroline Williams, “Personal papers: Perceptions and Practices”, *What are Archives? Cultural and Theoretical Perspectives: A Reader*, ed. Louise Craven, Ashgate Publishing Company, Guildford 2008, s. 66.

miras, kimliğinin, alanındaki konumunun, önemli tarihçilerle, entelektüellerle ve devlet ileri gelenleriyle kurduğu bağlantılarının, kısacası büyük emeklerle inşa ettiği dünyanın en kıymetli bir parçasıdır.

Şu anda bu koleksiyonda László Rásonyi'nin 1936 ve 1981 yılları arasında Tayyib Gökbilgin'e gönderdiği yirmi beşten fazla mektup ve kartpostal bulunmaktadır. László Rásonyi'nin Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Hungaroloji bölüm başkanı olduğu dönemdeki mektupların havası genellikle çok olumludur. Bu ilk yazışmalarda, ki koleksiyonda 1936-1940 yılları arasında bulunan yazışmalar genellikle kartpostal şeklinde gönderilen kısa notlardır, Debrecen'deki yaz okulundan bahseder, Hungaroloji bölümündeki derslerin düzenlenmesinden söz eder, mektuplarını Tayyib Gökbilgin ve bölümdeki diğer arkadaşları için iyi dileklerle bitirir. Koleksiyonda bulunan erken tarihli uzun ve detaylı belgelerden biri 1939 yılına aittir ve doğrudan Tayyib Gökbilgin'in eğitimiyle ilgilidir. Eğitim Bakanlığı için hazırlandığını düşündüğümüz bu belgede Rásonyi, Macaristan'daki yaz kursları konusundaki talebinin yanı sıra, öğrencileriyle ilgili olarak başka ek taleplerde de bulunuyor. Budapeşte'deki Eötvös József Collegium'u, nitelikleri ve sistemiyle Paris'teki École Normale Supérieure'e denk, Avrupa'nın en iyi yükseköğretim kurumlarından biri olarak takdim eder. En seçkin Macar akademisyenler ve Türkologlar, hatta bazı Türk akademisyenler de Eötvös József Collegium'dan mezun olmuşlardır. Bir süre sonra bu kurumda bir Türk öğrencinin eğitim görmesi bir tür gelenek haline gelmişti ve Rásonyi de en azından öğrencilerinden birinin bir yıl boyunca orada eğitimine devam etmesini arzu etmekteydi; Eötvös József Collegium'da da bu imkânın zaten halihazırda olduğunu ancak henüz kullanılmadığını aktarıyordu. Dolayısıyla:

“Şimdiden çok iyi bir talebem olup geçen senelerde bir kısım Macar alimleri üzerinde çok iyi intiba bırakan ve Budapeşte'de kıymetli şahsi temaslar tesis eden Tayyib Gökbilgin'in tahsilini 1939-1940 ders senesinden itibaren Budapeşte'de B.E.J. Col.'de devam ettirmesini rica edeceğim. Geniş ufuklu ve derin malumatlı bir bilgin olarak yetişmesini temin edecek olan böyle fevkalade bir imkânın mevcut olduğu bir zamanda imtihanını nerede yapacağı, yanımda mı yoksa Peşte'de mi meselesi, kanaatime göre, ikinci derecede kalır. Tayyip Hungaroloji'den başka yeni ve son zamanlar tarihini yardımcı olarak takip eder. XV-XVII. asırdaki Osmanlı İmparatorluğu itilâ devresinin Macarca ve Macaristan'daki Latince kaynakları kronikler vesikaların hepsi burada tamamen meçhul ve işlenmemiş haldedir. Tayyip'in istidat ve kabiliyetini tamamen bildiğim için bunların tetkikini daha iki sene önce kendisine bir gaye olarak tayin etmiştim. Ve öyle ümit ediyorum ki istikbalde bir Türk Tarihçisi ve Arşivcisi sıfatıyla mevkiini alacaktır. Dr. Fekete Lajos'un beraberinde şimdiye kadar da Macar Devlet Arşivi'nde çalışmış ve çok istifade görmüştür. Eğer Peşte'de Fekete'nin yanında birkaç sene kalırsa yalnız bir tarihçi değil aynı zamanda arşiv mütehasısı da olabilir.”²⁷

27 Bu belgeyi Rásonyi ve Gökbilgin'in bakanlığa sunmak üzere birlikte oluşturduklarını ancak Gökbilgin tarafından kaleme alındığını düşünüyorum. Taslak, bilinmeyen bir milletvekiline, tarihsiz ancak içeriğinden 1938 sonu, 1939 yılı başlarına tarihlendirilebilir, https://drive.google.com/file/d/1Nidn_TyJpHbX14UzXBUYTL-7GTnpbv5q/view, son erişim tarihi: 20.04.2023. Bu belge için ayrıca bkz. Duran, *a.g.e.*, s. 87-90.

Yukarıda da değindiğimiz gibi, İkinci Viyana Kararı (30 Ağustos 1940) sonucunda Kuzey Transilvanya²⁸ Macaristan'a geri verildikten²⁹ sonra László Rásonyi, Macar hükümeti tarafından Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsész-., Nyelv- és Történettudományi Kar/ Kaloşvar Macar Kraliyet Franz Joseph Üniversitesi, Beşeri Bilimler, Dil ve Tarih Fakültesi'ne atanmış ve bu nedenle 1942 sonbaharında Türkiye'den ayrılmıştır³⁰. Fakat buradaki görevi uzun sürmemiş ve İkinci Dünya Savaşı nedeniyle ayrılmak zorunda kalmıştır³¹. Gökbilgin'in koleksiyonunda bulunan, Türkçe yazılmış ve 1946 yılına tarihlenen bir mektup bu dönem hakkında bazı bilgiler vermektedir:

“Aziz dostum Tayyib;

Mektubunuzu ve benim için başladığınız hareketi çok teşekkür ederim. İki seneden beri devam eden mülteci hayatın kararsızlığında satırlarınız bilhassa kıymetlidir. Hamit Koşay bana yazdığı mektublarında dışişleri bakanlığının benim için evvela Roma büyükelçiliğine sonra İsviçrede Bern elçiliğine resmen yazdığını bildirdi. Ben de hem Cemal Hüsnü Taray beye, hem de Yakup Kadri Karaosmanoğlu beye yazdım. Türkiye'ye hareketim onların cevabına bağlıdır.

Kolozsvár sebebiyle yine çok müteessirim. Zevcemim ebeveyni ve biraderi için nostaljisi okadar büyük, sınırları okadar yorgundur ki az kaldı ki döndük. Fakat bir meslektaşımın bana yazdığına göre Macaristana dönmek Rusların orada bulunacağı zaman bana iyi olmayacaktı, Matbaahane braktığım yeni kitabımda evvelkisinden de çok daha katı bir şekilde Türklüğün taraftarı idim.

Şimdi ancak bir isteğim var: produktif çalışmak imkânı. Burada da çok işliyorum. Macar mültecilerine İngiliz edebiyatının bir chrestomathia'sını yaptım, İngilizce ve Türkçeyi, sonra Türk ve Şarkî Avrupa tarihini öğrettim. Türkiye Türk Halklarının Tarihini /Türkçe ve İngilizce/ ve Türk Adları Lûgatını neşretmek isterdim. Oradaki Türkiyat Enstitüsünün zengin kütüphanesi bu eserin tamamlanması için fevkalâde iyi olacaktı. En büyük sevinçle İstanbula gidecektim, ailem için de iyi olacaktı. Fakat vekil beyin ne karar vereceğini bilmeyorum.”³²

28 Günümüzde Romanya'nın bir parçasıdır.

29 “Vienna awards”, ed. I. C. B. Dear - M. R. D. Foot, *The Oxford Companion to World War II*, Oxford University Press, 2001, <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780198604464.001.0001/acref-9780198604464-e-1729>, son erişim tarihi: 20.04.2023.

30 László Rásonyi hakkındaki kararın müzakeresi: *Könyvtár Szegedi egyetemi jegyzőkönyvek*, 1909-1980 Kolozsvári M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem Bölcsész-., Nyelv- és Történettudományi Kara - üleşek, 1941-1942/1, 1941. október 28., II. rendes üleş, 3_11, https://library.hungaricana.hu/hu/view/SZEGED_KOLOZSVAR_BTK_KARI_1941-42_1/?pg=64&layout=s, karar mektubunun László Rásonyi'nin Türkiye'deki adresine gönderilmesi, *a.g.e.*, - üleşek, 1941-1942/1, 1942. február 26., VI. rendes üleş, 10_11, https://library.hungaricana.hu/hu/view/SZEGED_KOLOZSVAR_BTK_KARI_1941-42_1/?pg=251&layout=s, son erişim tarihi: 20.04.2023.

31 László Rásonyi'nin 1944 yılında Kaloşvar'da bulunduğu gösteren bir belge, *a.g.e.*, - üleşek, 1943-1944/1944 május 25., IX. rendes üleş, 15-13, https://library.hungaricana.hu/hu/view/SZEGED_KOLOZSVAR_BTK_KARI_1943-44/?pg=328&layout=s&query=rasonyi, son erişim tarihi: 20.04.2023.

32 László Rásonyi'den Gökbilgin'e, 28.08.1946, <https://drive.google.com/file/d/1eGVKb2tIA8E9QbyfD-9bC-ohZcvZSHL6/view?usp=sharing>, son erişim tarihi: 20.04.2023. Bu belge için ayrıca bkz. Duran, *a.g.e.*, s. 82. Duran mektup tarihini 1940 olarak tarihlendirse de Rásonyi'den gelen mektup 1946 tarihlidir.

László Rásonyi'nin bu mektubu gönderdiği adres “Hung. D.P. Kampı Feffernitz VIII/7. Carinthia, Austria”, yani Avusturya'nın Feffernitz kentindeki Macar Yerinden Edilmiş Kişiler Kampı. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, aralarında sivillerin de bulunduğu milyonlarca insan Avrupa'nın dört bir yanında yerlerinden edildi. İngilizce açılımı *displaced person* (yerinden edilmiş kişi) olan D.P., ülkelerinde yerinden edilmiş ve geri dönmek isteyen insanlara verilen bir terimdi. Luke Kelly, Feffernitz Yerinden Edilmiş Kişiler kampının “Avusturya'nın İngiliz bölgesinde olduğunu, savaştan sonra yerlerinden edilen Macarların burada bulunduğunu, Kızıl Haç ve İngiliz yetkililerin yetkisi altında Friends Ambulance Unit tarafından yönetildiğini” aktararak, 1946 yılına gelindiğinde Sovyetlerin etkisinin arttığı Macaristan'a dönmek istemeyen binlerce Macar'ın bu kampta kalmaya devam ettiğini belirtir³³. Yukarıda alıntılıdığım mektuptan da anlaşılacağı üzere, László Rásonyi de bir süre bu kampta kalmak zorunda kalan Macarlardan biriydi.

Rásonyi, Tayyib Gökbilgin'e 1948 yılında gönderdiği bir başka Türkçe mektupta, öncelikle uzun bir aradan sonra yazışmalarını yeniden sürdürdükleri için ne kadar memnun olduğunu yazar. Kampta bulunduğu zamanda seyahat edebilmek adına İngiliz vizesine başvurduğunu; ancak herhangi bir yanıt alamadığını söyler. 1946 yılının aralık ayında hem çok soğuk olduğu hem de ev halkını daha fazla mağdur etmek istemediği için, eve yani Budapeşte'ye dönmüştür. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından gelen Sovyet işgalinin kısa süreceğine dair genel bir kanaatin hasıl olduğunu ve Türkiye'den de bir havadis alamayınca eve döndüğünü yazar:

“Şimdiye kadar burada siyasi bir takibata uğramadım, zira faşist olmak sıfatıyla bir kabahatim görülemedi; ben ancak Rusların önünden kaçtım. Arkadaşlarım delaletiyle maaşımı devam ettirmeğe, hatta diğer bir arkadaşım tavassutiyle de yeniden teessüs eden B.Enstitüsünde vazife almaya muvaffak oldum. Tabiatıyla bugün bütün bu cihetler daha güçlkle temin edilebilir hattâ imkânsızdır, çünkü memleketimiz her gün proletardiktatürlüğüne biraz yaklaşmaktadır. Ben mümkün olduğu kadar B.E.-ne Türk ve Macar dostluğunu azamî nispetle geliştirecek bir istikamet vermeye çalışmaktayım.”³⁴

Mektubuna Balkan Enstitüsünün böyle bir ilişkinin geliştirilmesine yardımcı olabilecek tek kurum olduğunu söyleyerek devam etmektedir. O güne kadar pek çok Macarca eserini Türkçeye çevrilmiş olmasına rağmen Türkçeden Macarcaya çevrilen çok az eser olduğunu belirten bir rapor hazırlayıp sunduğundan bahseder. Bunun yanı sıra, iki farklı seviyede Türkçe öğrettiğini ve Türkçe kurslarına katılanların sayısının Balkan dillerinden herhangi birini öğrenenlerin iki katı olduğunu belirtir. Mektubun son kısımlarında ise geleceğe dair endişelerini dile getirir:

33 Luke Kelly, “Humanitarian sentiment and forced repatriation: The administration of Hungarians in a post-war displaced persons camp”, *Journal of Refugee Studies*, 30.3, 2017, s. 387-406.

34 LászlóRásonyi'denGökbilgin'e,30.03.1948,https://drive.google.com/file/d/1ZwHkBqtOtmndnO2TIU4AVBQU_Ov3U8jX/view?usp=sharing, son erişim tarihi: 20.04.2023. Bu belge için ayrıca bkz. Duran, *a.g.e.*, s. 82-84.

“Böylece şimdilik bu şartlar altında ve K. Partisine girmeğe icbar etmelerine kadar burada kalmayı kendime bir borç saymaktayım. Şimdiye kadar hiçbir partiye girmedim ve üniversite hocalarına karşı bugüne kadar oldukça riayetkâr bulunuyorlar. Bir gün bunlara sıra gelmeyeceği tabii şimdiki temin edilemez. -1944-de hazırlanan ve macarca tab edilmek üzere matbaaya verilen Türk kavimleri tarihi adındaki eserim maalesef muhassaranın sonra hariciyenin eline geçerek arşivlerinde muhafaza edilmekte bulunuyor, ki arasıra uykusuz gece geçirmeme sebep oluyor. Çünkü bu kitabımda Türk ve şimalî komşusu tarihi münasebetleri oldukça mufassal malumat vermeğe çalışmışım. Şimdiye kadar bu eserimi yanmış zannettim. Herhalde bir gün yeniden ele alınarak aleyimde bir silah gibi kullanılması beni imhâ edebilecek kadar bir delil temin edebilir.”³⁵

Tüm bu sıkıntılardan ötürü Hamit Zübeyr Koşay ve Gökbilgin’in kendisi için dönemin Milli Eğitim Bakanlığı ile yaptığı görüşmelerin ona çok yardımcı olduğunu bu sayede rahat bir nefes alarak herhangi bir soruşturmaya maruz kalıp maaşını kaybetmesi durumunda ailesinin aç kalmayacağından emin bir şekilde güvenle çalışmaya devam edebildiğini yazar ve teşekkürlerini sunar. Mektubunu, özellikle böylesi bir zamanda Türkiye’de yaşamayı çok arzu ettiğini söyleyerek bitirir ve Gökbilgin’den mektubu Hamit Bey’e göstermesini, ancak içeriğini sadece eski Türk dostlarının arasında anlatmasını rica eder.

Gökbilgin’in özel arşivinde yer alan mektuplar, siyasi koşulların yarattığı kaos ve yaşanan sıkıntıların Macar akademisyenler tarafından kişisel ve ulusal düzeyde nasıl değerlendirildiğine dair oldukça çarpıcı detaylar sunuyor. Bu makalenin konusu sadece Rásonyi’ye odaklanmakla birlikte araştırmalarına devam ettiğim ve kısa zaman içerisinde yayınlamayı planladığım koleksiyonun diğer mektuplarında da söz konusu siyasi karmaşanın yansımalarını görebilmekteyiz.

1948 yılından sonra 1960’lı yıllara kadar koleksiyonda Rásonyi’ye ait başka mektuplara rastlamıyoruz. Bu tarihler arasında herhangi bir yazışmaları olmadığını düşünmenin yersiz olduğu kanaatindeyiz; bu döneme ait mektuplar muhtemelen yıllar içinde kaybolmuştur. Fakat 1961 yılına ait bir başka mektupta Tayyib Gökbilgin’in Rásonyi’yi Erzurum’da gerçekleştirecek uzun süreli bir araştırma projesini yürütmeye davet ettiğini öğreniyoruz, ancak Rásonyi yine pasaport almanın zorluklarından bahsediyor³⁶. O dönemde Macaristan’da vatandaşların seyahat etme koşulları devlet tarafından sıkı bir denetim altındaydı. Péter Bencsik’e göre, 1956 Macar devriminden hemen önce pasaport almak daha kolay hale geldi. Daha fazla pasaport çıkarıldı ve devrim nedeniyle sınır kontrolleri de birkaç ay boyunca etkisiz kaldı. Bencsik, Macar ayaklanmasının Sovyetler tarafından bastırıldıktan ve János Kádár iktidara gelip Macar Sosyalist İşçi Partisi’nin birinci sekreteri olduktan sonra, pasaport yönetmeliğinin ivedilikle yeniden düzenlendiğini ve aynı zamanda sınır kontrollerinin ciddi ölçüde artırıldığını belirtiyor: “*Batı’ya seyahatler akraba ziyaretleri için iki yılda bir, diğer*

35 László Rásonyi’den Gökbilgin’e, 30.03.1948, https://drive.google.com/filed/1ZwHkBqtOtmndnO2TIU4t4AVBQU_Ov3U8jX/view?usp=sharing, son erişim tarihi: 20.04.2023.

36 László Rásonyi’den Gökbilgin’e, 21.09.1961, https://drive.google.com/file/d/1rL96rE0sG1e1Vdhduhzb33qD9Ek_LRN/view?usp=sharing, son erişim tarihi: 20.04.2023. Bu belge için ayrıca bkz. Duran, a.g.e., s. 68-71.

nedenlerle ise üç yılda bir mümkündü. Şahsi seyahatler için başvuru sahiplerinin siyasi ve ahlaki davranışları göz önünde bulundurulmak zorundaydı. Son olarak, Macaristan'ı yasadışı yollardan terk etmiş akrabaları olan kişiler pasaport alma hakkına sahip değildi. Bu kurallar kamuya açık olmadığından, pasaport taleplerinin reddine ilişkin kararlar, neden reddedildiğine ilişkin herhangi bir açıklama içermiyordu.”³⁷ Rásonyi de reddedilenler arasındaydı; Macarca yazdığı bu mektupta Göttingen’de “Türk Halklarında Kadın Adları” başlıklı bir bildiri sunmak üzere davet edildiğini bu yüzden pasaport almak için başvurduğunu ancak başvurusunun reddedildiğini söyler:

“3 Ağu.’ta bana ‘pasaport talebinin şu anda yerine getirilemeyeceği’ söylendiğinde ne hissettiğimi tahmin edebilirsiniz. (...) Yaşadığım gerginlik, hayal kırıklığı, öfke ve endişe bana çok zarar verdi.”³⁸

Rásonyi, yine aynı mektubunda ünlü filolog, tarihçi, Türkolog ve şarkiyatçı Lajos Ligeti’nin kendisine ikinci sınıf vatandaş muamelesi yaptığından, yukarıdaki mektupta söz edilen pasaport başvurusu reddedildiğinden beri Ligeti’nin kendisine herhangi bir iyilik yapmaya cesaret edemediğinden bahsediyordu. O dönemde Macar Bilimler Akademisi’ne vekil sıfatıyla başkanlık eden Ligeti’nin tek bir imzasının yeterli olacağından, ancak belgeleri imzalamaktan kaçındığından yakınıyordu. Bütün bunlara rağmen Ankara’da ya da İstanbul’da yaşamının kendisine çok cazip geldiğini, ancak Erzurum’da uzun süre kalmanın sağlığını ve çalışmalarını nasıl etkileyeceğini bilmediği için bu konuda bazı şüpheleri olduğunu söylüyor. Mektubunu bitirirken eski hocasının 90 yıllık bölümü sırf Rásonyi’ye devretmemek için kapatmak istediğinden bahsediyor ve bu konunun meslektaşları ‘K.N.Gyuszi’ (Gyula Káldy Nagy) ve ‘Siyah’ (burada Lajos Fekete’yi kastediyor, Fekete Türkçe siyah demektir) ile tartışılmaması gerektiği konusunda Gökbilgin’i uyarıyor. Ardından Gyula Káldy Nagy’in Ankara Üniversitesi’nde öğretim görevlisi olmak istediğini, ancak eski profesörün (Rásonyi mektubunda ismini vermemiş ama yine Ligeti’den bahsettiği düşünülebilir) aklında başka bir kişi olduğunu belirtiyor³⁹.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesi’nden emekli olan Rásonyi, emekli statüsünü aldıktan hemen sonra Ankara’ya dönmüş ve tekrar Hungaroloji bölümünün başına geçmişti. Bu döneme ait bir mektup şöyle başlamaktadır:

“Mektubunuzun derin kederli doğası ve taşıdığı ağır hayal kırıklığı tonu oldukça moral bozucuydu. Ancak daha sonra meseleyi tekrar düşündüm. Gy. H. den haber aldığınızı, eçlilik sekreterlerinden birinin sizi casus olarak ilan ettiğini duyduğunu yazmışsınız. Gy.

37 Péter Bencsik, “Passport and Visa Policy of the Kádár regime”, *Chronica*, 3, 2003, s. 135.

38 “Képzelteti az érzésem, mikor aug. 3.-án közzölték velem hogy az “utlevél iránti kérés ezidő-szerint nem teljesithető”. [...] A sok izgalom, csalódás, mérgelődés, gond, amin keresztülmentem, megviseltek.” László Rásonyi’den Gökbilgin’e, 21.09.1961, https://drive.google.com/file/d/1rL96rE0sG1e1Vdhduhzb33qD9Ek_LRN/view?usp=sharing, son erişim tarihi: 20.04.2023.

39 LászlóRásonyi’denGökbilgin’e,21.09.1961,https://drive.google.com/file/d/1rL96rE0sG1e1Vdhduhzb33qD9Ek_LRN/view?usp=sharing, son erişim tarihi: 20.04.2023.

H.'nin böyle bir şey duyduğunu hiç sanmıyorum. Ancak her ne kadar Gy. H.'nin ülkedeki tüm devlet organlarında ve Türkiye'de pek çok yerde tanıdıkları ve bu nedenle her şeye dair içeriden bilgi sahibi olmasının neredeyse takdire şayan olduğu bir gerçek ise de söylediklerini tamamen uydurma olarak gördüğümü bildirmem gerek.”⁴⁰

Anlaşılan Tayyib Gökbilgin, György Hazai'den⁴¹ Macaristan'da kendisinin casus olduğuna dair söylentiler dolaştığını duymuş, bu haberler onu derinden sarsmış ve bu konudaki duygularını Rásonyi ile paylaşmıştı. Rásonyi ise onu şu sözlerle yatıştırmaya çalışmıştır:

“Türk-Macar kültürel ilişkilerinin yoğunlaştırılmasıyla aktif olarak ilgilenen az sayıdaki kişi arasında en seçkin ve yetkin kişi sizken, büyükelçilikte görev yapan herhangi birinin hakkınızda suçlayıcı bir beyanda bulunmuş olması son derece saçmadır. Ne zaman elçilikten biriyle konuşsam, her zaman sizden büyük bir saygı ve sempatiyle bahsederler. Günümüz dünya koşullarında, küçük Macaristan büyükelçiliğinin ekonomik ve kültürel ilişkileri geliştirmekten başka bir amacı olamayacağını biliyoruz. Elbette Türkiye ile kurulan ilişkilerde en borçlu oldukları kişinin itibarını zedelemiyorlardır!”⁴²

Rásonyi, Hazai'nin bu casusluk meselesini abarttığını düşünüyordu ve eğer durum böyleyse Gökbilgin'in konuyu fazla ciddiye almaması gerektiğini çünkü Hazai'nin “akıllı bir adam” olduğunu ancak “siyasetle”, yani kişisel siyasetle uğraşmak yerine ciddi sonuçlar veren daha bilimsel çalışmalar” yapması gerektiğini mektubunda belirtiyordu⁴³.

40 “Levelének a mélységesen lehagolt volta és csalódott hangja negyon lehagolkó volt. De azután gondolkoztam a dolgokon. Irja, hogy H.Gy.től olyan értesülése van, amely szerint innen valamilyek követségi titkár Önt kémnek nyilváníttotta. Hát én egyáltalán nem hiszem, hogy H.Gy. ilyesmit hallott volna. Bármennyire is tény, hogy H.Gy.-nek minden állami szervnél vannak ismerősei otthon, s meg itt Törökországban is sokfelé,- s ennek megfelelően szinte csodálatraméltó a jólérsültésge, mégis ká kel jelentenem, hogy azt, amit ő mondott, merő kitalálásnak tartom.” László Rásonyi'den Gökbilgin'e, 11.08.1963, <https://drive.google.com/file/d/138XHvYtZb1H0SNVnqUGW-1R2X4fBqT1y/view?usp=sharing>, son erişim tarihi: 20.04.2023.

41 György Hazai (1932-2016) Türkolog, oryantalist, üniversite profesörü ve Macar Bilimler Akademisi üyesiydi. Bu yazışmaların gerçekleştiği dönemde Macar Bilimler Akademisi'nde araştırma görevlisi ve aynı zamanda Humboldt Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışıyordu. Katalin Németh, “A turkológia szolgálatában. A Hazai György Könyvtár”, *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 66, no. 6 (2019), 348-362; Géza Dávid - Pál Fodor, “Hazai György”, *Macar Türkologlar: Küçük Btyografik Ansiklopedi*, ed. Gábor Fodor, Türksoy, Ankara 2022, s. 98-102.

42 “Képtelenség, hogy akkor, amikor Ön a legkimagaslóbb és leghozzaértőbb személyiség azon kevesek között, akik aktivan törődnek a török-magyar kulturális kapcsolatok intenzivebbé téte- lével, - hogy akkor akadjon bárki is a követségen, akár a multban, akár a jelenben, aki Önre vonatkozólag az inkriminált kijelentést tette volna. Akárhányszor beszélök a követségiakkal, Ön- ről mindig a legnagyobb tisztelettel és rokonszennvel emlékeznek meg. Tudjuk azt, hogy a mai világhelyzetben még inkább, mint máskor, a kis Magyarországi követségének nem is lehet más célkitüzése, mint hogy elősegitse a gazdasági és kulturális kapcsolatokat. Hát csak nem diszkreditálják épen azt a személyiséget, akinek török vonalon a legtöbbet köszönhetnek!” László Rásonyi'den Gökbilgin'e, 11.08.1963, <https://drive.google.com/file/d/138XHvYtZb1H0SNVnqUGW-1R2X4fBqT1y/view?usp=sharing>, son erişim tarihi: 20.04.2023.

43 “Jó feje van neki,de többet kellene neki komoly eredményeket felmutató tudományos munkával foglalkozni, mint “politiká”val, már tudniillik személyi politikával.” László Rásonyi'den Gökbilgin'e, 11.08.1963, <https://drive.google.com/file/d/138XHvYtZb1H0SNVnqUGW-1R2X4fBqT1y/view?usp=sharing>, son erişim tarihi: 20.04.2023.

Rásonyi, bu duruma bir açıklık getirmeye ve Gökbilgin'i olabildiğince sakinleştirmeye çalıştıktan sonra son dönemdeki faaliyetlerinden bahseder. Venedik'teki Türk Sanat Tarihi Kongresi'nde Türk halıcılığının kelime dağarcığı hakkında bir sunum yapmak istediğini yazar:

"[...] halıcılığın Türkçe kelime dağarcığı şüphesiz otokton / çok fil türetim de var! Bu, halıcılığın başlangıcını hangi halklara bağlayabileceğimize karar vermenin ilk adımudur. Ancak yolculuk çok pahalıya mal olacak ve ben Türk vatandaşı olmadığım için bilet alırken döviz sorunu yaşayacağım."⁴⁴

Benzer bir sorun Eylül 1963 tarihli bir başka mektupta da karşımıza çıkar. Mektubun ilk bölümünde yine vize alınmadığı için Gökbilgin'in desteğini rica eder, bu kez vize meselesi Gyula Káldy Nagy⁴⁵ ile ilgilidir. Rásonyi mektubun ikinci bölümünde ise yine Gökbilgin'i sakinleştirmeye çalışarak Hazai'nin aktardıklarının doğru olmadığını düşündüğünü, çünkü elçilikte çalışanların da kendi çıkarlarına aykırı şekilde hareket ederek Türk-Macar ilişkilerine herhangi bir zarar verecek eylemlerde bulunacak kadar dar görüşlü olmadığını dile getirir⁴⁶.

Avusturya Milli Kütüphanesi El Yazmaları ve Nadir Eserler Koleksiyonu'nda bulduğum bir başka mektup, Gökbilgin'in bu meseleyle ilgili yaşadığı hayal kırıklığını başka meslektaşlarıyla da paylaştığını gösteriyor. Gökbilgin'in, ünlü halkbilimci ve folklor araştırmacısı Pertev Naili Boratav ile Mainz'da Philologiae Turcicae Fundamenta'nın ikinci ve üçüncü ciltleri üzerine görüşmek için buluştuğunu mektuplardan biliyoruz. Boratav, bu sıralarda yani 1962 yılının son aylarında ünlü Türkolog Andreas Tietze'ye bir mektup göndererek Gökbilgin'le görüşüğünü, dedikodudan haberdar olduğunu, ancak dedikodunun lehinde ya da aleyhinde bir şey söylemediğini, Gökbilgin ve Hazai'nin mektuplaştıklarını ve Gökbilgin'in elinden gelen bir yardım olursa esirgemeyeceğini yazar⁴⁷.

44 "[...] a szőnyegelőállítás török szókinészet kétségszövegének autochton / sok az igei derivatívum!/. Ez az első lépés annak az eldöntésére, hogy milyen néphez kapcsolható a szőnyegelő-állítás kezdeti. – Azonban az ut sokba kerül és mint nem török állampolgárnak, valutáris néhez képest is lennének a jegy megvásárlása körüli." László Rásonyi'den Gökbilgin' e, 11.08.1963, <https://drive.google.com/file/d/138XHvYtZb1H0SNVnqUGW-IR2X4fBqT1y/view?usp=sharing>, son erişim tarihi: 20.04.2023.

45 Gyula Káldy Nagy (1927-2011) Osmanlı tarihçisi. Kendisinin Gökbilgin ile mektuplaşmaları genellikle on altıncı yüzyıl Osmanlı-Macar tarihi araştırmaları ve kaynakları üzerinden ilerlemektedir. Şu aşamada Káldy Nagy ve Gökbilgin mektuplaşmaları üzerinden bir makalenin hazırlanma sürecindeyiz.

46 "Most valamit a másík ügyröl, ami Önnék nagy keserűségét okozott. Ujra csak azt a meggyőző- dősemet fejezem ki, hogy én azt, amit Hazai mondott, nem hiszem el, mert annyira még a követ-ségiek sem lehetnek bornirtak, hogy a sajtó érdékük ellen cselekedjenek." László Rásonyi'den Gökbilgin' e, 17.09.1963, <https://drive.google.com/file/d/1WawUebQlr429iISR6PDBJV6Oj3023zEz/view?usp=sharing>, son erişim tarihi: 20.04.2023. Bu belge için ayrıca bkz. Duran, *a.g.e.*, s. 78-79.

47 "Burada Tayyib'e beraberiz, o üniversitede "misafir profesör" olarak dersler veriyor. Mart başına kadar burada kalacak. Hazai hakkında yazdıklarını kendisine okudum. O Hazai'la da mektuplaşıyor. Dedikodudan onun da haberi var. Lehte, aleyhte herhangi bir hüküm söylemedi. Hazai la münasebetlerinin devam ettiğini, edeceğini ve elinden gelen yardımı esirgemeyeceğini bildirmekle yetindi." Boratav, Pertev Naili, ve Andreas Tietze. Korrespondenz, 1958, ÖNB Sammlung von Handschriften und alten Drucken. Numara: Autogr. 1554/8 (15-16).

Tekrar Gökbilgin'in koleksiyonuna dönüp Hazai'den gelen mektuplara baktığımızda, gerçekten de Gökbilgin'in bazı endişelerine dair yazıştıklarını görmekteyiz. Mektuplardan öğrendiğimize göre, Temmuz 1963 tarihinde Hazai, 10. Türk Dil Kurultayı'na katılmak üzere Ankara'ya gitmiştir. Temmuz sonunda gönderdiği mektuptan bu ziyareti sırasında İstanbul'da Gökbilgin ile de görüştüğünü anlıyoruz:

“Sayın Profesör ile geçmişte yaşanan bazı tatsız yanlış anlaşılmaları giderebildiğim için çok memnunum. Umarım gelecekte hiçbir şey Türk-Macar ilişkilerine gölge düşürmeyecek. Kendi adıma, bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da bizi birbirimize bağlayan bağları güçlendirmeye gayret edeceğim. Profesör Bey, tüm bu konuları dostane bir şekilde konuştuğumuz ve sonra da ayrıldığımız ruh haliyle hareket edeceğimden emin olabilirsiniz.”⁴⁸

Bir ay sonra gönderdiği bir mektupta yine benzer duyguları dile getirir: tüm yanlış anlamalar giderildikten sonra, ilmi olmayan çalışmaları bir kenara bırakarak nihayet bilimin çıkarlarına hizmet edebileceklerini, Macar-Türk kültürel ve bilimsel ilişkilerinin daha da gelişmesini istediğini, amacının Gökbilgin'den farklı olmadığını ve kendisine her zaman güvenebileceğini yazar⁴⁹.

Bu mektuplar bize Gökbilgin'in o dönemde duydukları karşısında sitemkâr bir ruh haline büründüğünü gösteriyor. Fakat hoşnutsuzluğunu birkaç kez dile getirmiş, bu casusluk suçlamasının nereden kaynaklandığını ve gerçekliğini sorgulamasında Türk-Macar akademileri ve kültürel-bilimsel ilişkileri arasında köprü kurma ve arabulucu olma misyonundan asla vazgeçmemiştir. Gökbilgin, özellikle vize ve arşivlerde çalışma izni meseleleri için gerekli bürokratik işlemlerin yürütülmesini kolaylaştırma konusunda Macar akademisyenlere her daim yardımcı olmaya devam etmiştir. Bu gibi arabuluculuk faaliyetlerinin yanı sıra iki ülke arasındaki kültürel ve bilimsel ilişkilerin geliştirilmesi bağlamında geniş kapsamlı girişimlerde de bulunmuş ve projelerini gerçekleştirmiştir. Bunlardan biri Tekirdağ'daki Rákóczi Müzesi'nin yenilenmesi ve burada bir serginin açılması için gereken faaliyetleri başlatmak ve yürütmektir. Diğer ise 1976 yılında İstanbul Üniversitesi'nde “Türk-Macar Kültür Münasebetleri Işığında II. Rakoczi Ferencz ve Macar Mültecileri Sempozyumu”

48 “Igen örültem hogy a korábbi időszak néhány kellemetlen félreértését tisztázhattam Professzor Urral. Remélem, hogy a továbbaikban semmisem fogya beárnyékolni a magyar-török kapcsolat ügyét. Magam részéről, éppen úgy mint eddig, azon leszek, hogy ebben a vonatkozásban azok a szalák erősödjenek, amelyek összefűznek minket. Professzor Ur biztos lehet abban, hogy abban a szellemben járok majd el minden kérdésben, amelyben mi ezeket baráti alapon megbeszéltük, s amelyben égy mástol elváltunk.” György Hazai'den Gökbilgin'e, 31.07.1963, <https://drive.google.com/file/d/18a8t5h47rtj3Jj05y9yuaWJWTDcnR-n/view?usp=sharing>, son erişim tarihi: 20.04.2023.

49 György Hazai'den Gökbilgin'e, 30.08.1963, https://drive.google.com/file/d/1dXk5I9zddOSFy5S-M0PDAI-U_ozmurV8/view?usp=sharing, son erişim tarihi: 20.04.2023.

isimli bir organizasyon düzenlenmesidir⁵⁰. Bu sempozyum için Türk Tarih Kurumu Başkanı Enver Ziya Karal bir tebrik metni göndererek, iki ülke arasındaki rejim farklılıklarına rağmen kültürel ilişkilerin hiçbir şekilde etkilenmeden tarih, dil ve sanat alanında objektif çalışmalar yapılarak devam ettiğini ve İstanbul Üniversitesi'ndeki sempozyumun bunun yeni bir delili olduğunu yazmıştır⁵¹. Nitekim Gökbilgin'in özel arşivi bize, siyasetin neden olduğu zorluklara rağmen akademisyenler arasındaki ilişkinin, gösterdikleri olağanüstü çaba, özveri ve mücadele sayesinde neredeyse kesintisiz devam ettiğinin tanıklıklarını sunması bakımından da oldukça kıymetlidir. II. Rákóczi Ferenc Sempozyumu, kurulan uluslararası entelektüel-bilimsel networkün dönemin genç akademisyenleri ve araştırmacılarını, Géza Dávid, Pál Fodor ve/veya János Hóvári gibi tarihçilerin de katılımını sağlayarak mevcut ilişkilerin bir adım öteye ve hatta günümüze taşınmasına vesile olmuştur. Bu dönemde öncülük ettiği bir diğer önemli girişim ise Türk-Macar Tarihçileri Karma Komisyonu projesidir. 1976'da gerçekleşen II. Rákóczi Ferenc Sempozyumu'nun hemen ardından 1976 yılında Gökbilgin, Türk-Macar Tarihçileri Karma Komisyonu'nun kurulmasıyla sonuçlanan çalışmaları da üstlenmiştir. Gökbilgin'in 1978 yılında Türk Tarih Kurumu'na sunduğu rapora göre, tarih alanındaki işbirliğine ilişkin ilk toplantı 1977 yılında Ankara'da, ikinci toplantı ise 1 Kasım 1978 tarihinde Budapeşte'de gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda; Osmanlı İmparatorluğu'ndaki kaleler ve yollar üzerine bir konferans hazırlanması, Türk-Macar ilişkileri bibliyografyası, bu ilişkilerin her dönemi üzerine kapsamlı bir kitap çalışması, Macarca-Türkçe ve Türkçe-Macarca bir sözlük hazırlanması, Macaristan'daki Türk egemenliği döneminin topografyasının belirlenmesi Macar arkeologların Türkiye'deki kazılara katılımı, 1981 yılında Atatürk'ü anma etkinliklerine katılım ve Macaristan'da bu konuda ayrı bir etkinlik düzenlenmesi, ders kitaplarının karşılıklı olarak düzeltilmesi ve son olarak Budapeşte'ye bir Türk öğretim görevlisinin gönderilmesi gibi konular ele alınmıştır⁵². Türk Tarih Kurumu Başkanı Enver Ziya Karal'ın Ocak 1979'da Gökbilgin'e gönderdiği bir mektupta, Türk-Macar bilimsel ve kültürel işbirliği için "çok esaslı ve ilginç kararları" içeren bu rapor için kendisine teşekkür eder. Ancak Türk Dışişleri Bakanlığı'nın onayından sonra Macaristan'a gönderilen protokolün hala iade edilmediği kaydedilmiş ve Türk heyetinin başkanı olarak Gökbilgin'den bu meseleye ilişkin ilerlemenin sağlanması için girişimde bulunması istenmiştir⁵³. Aynı zamanda o dönem Macar Bilimler Akademisi'nin temsilcilerinden biri olan Hazai, 1979'da Peşte görüşmelerinin yankısının iyi olmasından

50 Türk-Macar Kültür Münasebetleri Işığında II. Rakoczi Ferenc ve Macar Mültecileri Sempozyumu Programı, 31.05-05.06.1976, <https://drive.google.com/file/d/1QW7x0wsbAPkEODNntu1okWtK3CKzW8v9/view?usp=sharing>, son erişim tarihi: 22.01.2023; *Türk-Macar Kültür Münasebetleri Işığında II. Rákóczi Ferenc ve Macar Mültecileri Sempozyumu 2 1976*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1976.

51 Enver Ziya Karal'dan Gökbilgin'e, 25.05.1976, https://drive.google.com/file/d/1tZH2GVx3vGcmEKyn_qEnth4V1j4Etded/view?usp=sharing, son erişim tarihi: 20.04.2023.

52 Macaristanziyaretine ilişkin rapor, Kasım 1978, https://drive.google.com/file/d/1hJmjY2cjpLW2PrTXMZFnuz2eZ8_s_rC/view?usp=sharing, son erişim tarihi: 20.04.2023.

53 Türk Tarih Kurumu'ndan Gökbilgin'e, 08.01.1979, https://drive.google.com/file/d/1EnKbrvyCdIieM0_OprvsZ_yKorthg4yY/view?usp=sharing, son erişim tarihi: 20.04.2023.

memnuniyet duyduğunu, “*Bunda Tayyib Bey’in yerinde diplomasisinin katkısı olduğuna eminim.*”⁵⁴ sözleriyle ifade etmiştir. Sonuç olarak Gökbilgin’in başlattığı bir başka proje daha gerçekleşmiş, Türk-Macar Tarihçileri Karma Komisyonu faaliyete geçmiş ve Gökbilgin’in raporunda belirtildiği üzere 27 Ekim 1981’de Atatürk’ü Anma Konferansı düzenlenmiştir⁵⁵. Ancak Gökbilgin bu konferansı görece kadar yaşamamış, Haziran 1981’de vefat etmiştir.

Yukarıda yer verdiğim mektuplar dışında koleksiyonda Rásonyi ve Gökbilgin arasında hastalıklardan, tanıdıklardan, günlük meselelerden ve bayram, yılbaşı vb. kutlamalardan bahseden kısa mektuplar ya da kartpostallar da yer alıyor. 1970 yılında Rásonyi, eşi Pirooska’nın da imzasını taşıyan bir mektubu Ankara’dan Gökbilgin’e göndererek başsağlığı dileklerini iletir. Bu mektuptan da anlaşılacağı üzere Gökbilgin eşi vefat ettiğinde Budapeşte’de bulunmaktadır.

“Hamit Koşay’dan sevgili eşinizin siz Peşte bulunduğunuz sırada bu dünyadaki günlerini tamamladığını öğrenince şok olduk. Durumun neredeyse ümitsiz olduğunu bildiğimiz halde bu haber bizi derinden üzdü. Bir yandan merhume için çok üzgünüz, çok acı çekti, Allah’ın en büyük nimetlerinden biri olan kolay ölüm ona nasip olmadı. [...] Sizin gerçek bir Müslüman olmanız ve inananlarını İslam kadar Allah’ın iradesine teslim etmeleri için eğiten belki de başka hiçbir büyük dinin olmaması bir tesellidir.”⁵⁶

Tayyib Gökbilgin’in kişisel arşivinden görebildiğimiz kadarıyla, Rásonyi Ankara’da göreve başladıktan sonra bu tür kapsamlı yazışmalar yerini, genellikle kısa bayram-yeni yıl kutlama kartlarına bırakmıştır. Bunun nedeni muhtemelen aynı ülkede bulunmaları ve birbirlerine başka yollarla da ulaşabilmeleri, görüşebilmeleridir. Koleksiyon ile ilgili genel olarak söyleyebileceğimiz son şeylerden biri, elimizdeki örneklerin çoğunun birbirlerine cevap olarak yazılmış birbirini takip eden mektuplardan oluşmamasıdır. Bu konuda çalışmalarımız

54 Örülok hogy jó volt a pesti tárgyalások visszahangya a Kurumnál. Bizonyos vagyok benne, hogy ehhez Tayyib Bey megfelelő diplomáciájára is hozzájárult.” György Hazai’den Gökbilgin’e, 21.01.1979, <https://drive.google.com/file/d/1fGLIPFvbffJ45F4x7E1j8S8ujUyvE3BA/view?usp=sharing>, son erişim tarihi: 20.04.2023.

55 Géza Dávid - Pál Fodor, “Macaristan Bilimler Akademisinde Atatürk’ün 100. Doğum Yılına Anma Töreni”, *Belleiten*, XLVII/187-188 (1984), 1229-1232.

56 “Megdöbbenve értesültünk Hamit Koşaytól arról, hogy szeretett felesége befejezte földi életét, éppen akkor, amikor Ön Pesten volt. Tudjuk, hogy állapotok csaknem reménytelen volt, mégis mély részvételt keltett bennünk a hír. Egyfelől a szegény meboldogult iránt, aki sokat szenvedett, mert nem adatott meg neki Isten egyik legnagyobb ajándéka, a könnyű halál. [...] Vigaszul szol- gál azonban az, hogy Ön igazi muszlim és talán egyetlen nagy vallás sincs, amely olyan mérték- ben nevelné híveit Isten – Allah akaratában való belenyugvásba, mint az Iszlám.” László ve Pirooska Rásonyi’den Gökbilgin’e, 01.11.1970, https://drive.google.com/file/d/1tuTfa9dM1mMMHPmLiG_owR0v46Pcs7Wd/view?usp=sharing, son erişim tarihi: 20.04.2023. Bu belge için ayrıca bkz. Duran, *a.g.e.*, s. 80.

çeşitli arşivlerde devam etse de⁵⁷ gün itibariyle Gökbilgin'in yazdığı mektuplardan ziyade, kendisine gönderilen cevaplar mevcut. Bu durum okuyucunun zihninde bazı karışıklıklara yol açsa da elimizdeki mektupları kronolojik olarak değerlendirmek, Gökbilgin ve Rásonyi arasındaki ilişkinin nasıl geliştiğini tasavvur etmemizi sağlıyor. İletişim süreçlerinin ilk aşamasındaki hoca-öğrenci ilişkisinin zaman içerisinde birer meslektaş dostluğuna dönüşümünü gözlemleyebilme fırsatı veriyor. Bununla birlikte, Tayyib Gökbilgin'in özel koleksiyonunda bulunan László Rásonyi mektuplarının, oldukça karmaşık bir dönemde karşılaşılan zorlukları, yaşam mücadelesini, çalışma etiğini, yayıncılık faaliyetlerini ve akademisyenlerin sosyal çevrelerine dair şahsi kanaatlerini anlamak ve değerlendirmek için değerli, ilginç ve çeşitlilik içeren zengin bir kaynak teşkil ettiğini açıkça ifade edebiliriz.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Teşekkür: Çalışmamı destekleyen Szeged Üniversitesi Ortaçağ ve Erken Yeni Çağ Macar Tarihi Bölümü ve Altayistik Departmanı bölüm başkanı sayın hocam Prof. Dr. Sándor Papp'a teşekkürü borç bilirim.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Acknowledgement: I would like to thank Prof. Dr. Sándor Papp, the head of the Department of Medieval and Early New Age Hungarian History at the University of Szeged and the Department of Altaiistics for supporting my work.

Kaynakça/References

Arşiv Kaynakları

Tayyib Gökbilgin Özel Arşivi

Szegedi egyetemi jegyzőkönyvek, 1909–1980, Kolozsvári M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem Bölcsész-., Nyelv- és Történettudományi Kara – ülések, 1941– 1942/1, II. rendes ülés, 28 October 1941, pp. 3–11.

Szegedi egyetemi jegyzőkönyvek, 1909–1980, Kolozsvári M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem Bölcsész-., Nyelv- és Történettudományi Kara – ülések, 1941– 1942/1, II. rendes ülés, 26 February 1942, pp. 1–33.

---

57 2020 yılının şubat ayında Cambridge'de The Skilliter Centre for Ottoman Studies'da yaptığımız çalışmalar sırasında Gökbilgin'den Susan Skilliter'a gelen bir mektup bulduk. 2021 yılında Viyana'da Österreichische Nationalbibliothek Sammlung von Handschriften und alten Drucken koleksiyonunda yaptığım çalışmada doğrudan kendisinden gelen mektuplara rastlamasam da yukarıda da verdiğim örnekteki gibi "Teilnachlass Andreas Tietze" koleksiyonunda ondan bahsedilen mektuplar az da olsa bulunmaktadır. Macaristan arşivlerinde ise çalışmalarımız devam etmekle birlikte Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár arşivlerinde Gökbilgin'in Lajos Ligeti'ye gönderdiği ayrıca Rásonyi'den Ligeti'ye gönderilen ve Gökbilgin'in de kısaca bahsinin geçtiği mektuplar bulunmaktadır.

Szegedi egyetemi jegyzőkönyvek, 1909–1980, Kolozsvári M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem Bölcsész-., Nyelv- és Történettudományi Kara – ülések, 1943–1944, IX. rendes ülés, 25 May 1944, pp. 1–13.

ÖNB Sammlung von Handschriften und alten Drucken Teilnachlass Andreas Tietze: Autogr. 1554/8 (15-16).

İnceleme ve Araştırma Eserleri

Ágoston, Gábor, “Siyaset ve Historiografi: Macaristan’da Türk ve Balkan Çalışmalarının Gelişimi ve İstanbul’daki Macar Araştırma Enstitüsü”, *Türkler*, ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Selim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 92-98.

Altın, Kutse, *Tayyip Gökbilgin: Historian and Mediator Between the Turkish and Hungarian Academies*, Szeged Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Szeged 2021.

Apor Éva - Kelecsényi Ágnes, *Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Keleti Gyűjtemény| Oriental Collection Library of the Hungarian Academy of Sciences*, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapeşte 1997.

Arıkan, Zeki, “Cumhuriyet Dönemi Tarihçileri ve Prof. Dr. M. Tayyip Gökbilgin”, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, III/5 (2012), s. 41-70.

Bencsik, Péter, “Passport and Visa Policy of the Kádár regime”, *Chronica 3 Annual Of The Institute of History*, University Of Szeged Hungary, 2003, s. 132-149.

Çoban, Erdal, “Rásonyi László”, *DİA*, c. XXXIV, İstanbul 2007, s. 459-460.

Çolak, Melek, “İstanbul Macar Bilim Enstitüsü (1916-1918)”, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, sayı 3 (2009), s. 91-105.

Dávid Géza – Pál Fodor, “Macaristan Bilimler Akademisinde Atatürk’ün 100. Doğum Yılına Anma Töreni”, *Bellekten*, XLVII/187-188 (1984), s. 1229-1232.

Dear, I. C. B., - M. R. D. Foot., “Vienna awards”, *The Oxford Companion to World War II*, Oxford University Press, 2001. <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780198604464.001.0001/acref-9780198604464-e-1729>.

Duran, Alev, *Türk-Macar İlişkilerinde Tayyip Gökbilgin László Rásonyi ve Tayyip Gökbilgin Mektuplaşmaları*, Hiperlink, İstanbul 2020.

Fodor, Gábor, “A Konstantinápolyi Magyar Tudományos Intézet Megalapítása: Titkos Tárgyalások, Tervek És Kultúrdiplomácia”, *Keletkutató*, 2019, s. 97-106.

_____, “Harp İstanbulu’nda Macar Arkeolojisi: Konstantinopolis Macar Bilim Enstitüsü (1916-1918)”, *Yıllık: Annual of Istanbul Studies*, 2, 2020, s. 103-117

Güngör, Ahmet, *20. Yüzyıl Türk Tarihçilerinden Prof. Dr. Mustafa Tayyip Gökbilgin’in İlmi Faaliyetleri ve Tarih Anlayışı*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.

Güngörmüş, Naciye, “Hungarológia Törökországban”, *Congressus Oktavus Internationalis Fenno-Ugristaum Jyaskyla*, 10 (1995), 23-34.

İnan, Afet, “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Kuruluş Hazırlıkları Üzerine”, *Cumhuriyetin 50. Yıldönümünü Anma Kitabı*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, 1974, s. 1-16.

Kakuk, Zsuzsa, “Az Ankarai Egyetem Hungarológiai Intézete”, *Keletkutató*, 1990, s. 116-126.

- _____, “László Rásonyi (1899-1984)”, *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, XXXVIII/1-2, 1984, s. 216-218.
- Kaye, Joseph, Vertesi Janet, Avery Shari, Dafoe Allan, David Shay, Onaga Lisa, Rosero Ivan, ve Pinch Trevor, “To Have and to Hold: Exploring the Personal Archive”, *Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, 2006, s. 275-284.
- Kelly, Luke, “Humanitarian Sentiment and Forced Repatriation: The Administration of Hungarians in a Post-War Displaced Persons Camp”, *Journal of Refugee Studies*, XXX/3, 2017, s. 387-406.
- Kovács, Nándor Erik, “75 éves az Ankarai Egyetem Hungarológiai Tanszéke. Az évforduló kapcsán emlékezünk az alapítóra, Rásonyi Lászlóra”, *Magyar Tudomány*, 172. évf, 10, 2011, 1213-1215.
- Kütükoğlu, Mübahat S., “Prof. M. Tayyib Gökbilgin'in Ardından”, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, 12, 1982, s. 1-24.
- Ligeti, Lajos, “Le Professeur L. Rásonyi”, *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, 28/1, 1974, s. 47-150.
- Nándor, Erik Kovács – István Vásáry, “Rásonyi László”, *Macar Türkologlar: Küçük Biyografik Ansiklopedi*, ed. Gábor Fodor, Türksoy, Ankara 2022, s.190-194.
- Orhun, Fatma Çalik, “Hungaroloji Enstitüsü”, *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://aturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/hungaroloji-enstitusu/?pdf=3602>, son erişim tarihi: 20.04.2023.
- Şakiroğlu, Mahmut H., “Büyük Bir Kaybımız Prof. M. Tayyib Gökbilgin 1907-1981”, *Belleten*, XLV/180, 1981, s. 551-572.
- Saral, Emre, “Macaristan'da Çağdaş Osmanlı Tarihçiliğinin Gelişimi ve Günümüzdeki Durumu”, *Dünyada Osmanlı Tarih Yazımı - I*, ed. Ahmet Özcan, Özhan Kapıcı, Yalçın Murgul, Doğu Batı Yayınları Ankara 2020, s. 306-326.
- Prof. M. Tayyib Gökbilgin ve Edirne Sempozyumu, 15 Nisan 2015, Bildiriler, ed. İbrahim Sezgin - Veysi Akın, Trakya Üniversitesi, Edirne 2016.
- “Prof. Dr. László Rásonyi'nin (Söylenişi Laslo Râsonyi) Hal Tercümesi”, *Türk Kültürü*, IX/105, 1971, s. 763-770.
- Tuğ, Salih, “Profesör M. Tayyib Gökbilgin (1907/1323 H.-1981/1401 H.)”, *İslam Tetkikleri Dergisi*, VIII/1-4, 1984, s. 249-51.
- Vásáry, István, “Mészáros Gyula”, *Macar Türkologlar: Küçük Biyografik Ansiklopedi*, ed. Gábor Fodor, Türksoy, Ankara 2022, s. 158-160.
- Williams, Caroline, “Personal Papers: Perceptions and Practices”, *What Are Archives? Cultural and Theoretical Perspectives: A Reader*, ed. Louise Craven, Ashgate Publishing Company, Guildford 2008, s. 53-68.